

วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม
เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรม
ของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร:
ศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรม
ภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด

Thai Elite and Their Alliances' Discourse
and Discursive Practice to Propel Industrial
Development: A Case Study of Industrial
Development of the Map Ta Phut Model

ชัยณรงค์ เครือนวน*

บทคัดย่อ

การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ถูกบังคับให้เกิดจากส่วนกลาง ขณะเดียวกันการพัฒนาอุตสาหกรรมก็นำมา ซึ่งปัญหาและผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่หลากหลายรูปแบบ ด้วยเงื่อนไขและผลที่เกิดขึ้นเช่นนี้ทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรต้องทำงานเชิงความคิดเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอุดมการณ์ทุนนิยม ผ่านการสร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรม รวมทั้งพยายามสถาปนาวาทกรรมที่ตนเองสร้าง

* ดร.ชัยณรงค์ เครือนวน อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ให้มีอำนาจนำเหนือวาทกรรมชุดอื่น ๆ เป้าหมายของกระบวนการดังกล่าวนี้ก็คือ การครอบงำ, กดทับ, กีดกันและใช้ความเป็นเจ้าทางวาทกรรมสร้างจิตสำนึกจอมปลอมแก่ประชาชนผ่านการกระตุ้นให้เกิดจินตภาพบางอย่างในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม

คำสำคัญ : วาทกรรม, ปฏิบัติการทางวาทกรรม, ตัวแบบมาตาฟุต

Abstract

Industrial development of the Map Ta Phut Model is a case of forced industrialization which causes problems and has various impacts on people in the area. The conditions and consequences of industrial development have made the elites and their alliances develop a concept to support legitimacy of the capitalism ideology through discursive formation and practices. They also try to make the discourse they have established a hegemonic discourse. The objectives of this process are to dominate, to subjugate and discriminate others, and to use the benefits of hegemony to constitute false consciousness by stimulating people to create some imagery in the industrial development process.

Keywords : Discourse, Discursive Practice, Map Ta Phut Model

บทนำ

ตัวแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมมาตาฟุตนั้นเปรียบเสมือนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (Reproduction of Ideology) การพัฒนาแบบทุนนิยมที่มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างความเติบโตให้กับตัวเลขทางเศรษฐกิจ โดยกระบวนการผลิตซ้ำดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ ที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าถึงจุดอิ่มตัวอันเนื่องมาจากการล่มสลายของ “ข้อตกลงเบร็ตตันวูดส์” (Bretton Woods Agreement) ทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัว และบริบททางการเมืองที่โครงสร้างอำนาจทางการเมืองเป็นแบบชนชั้นนำ

(Elite Structure) ผ่านการสร้างหรือการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและการเมืองสามกลุ่มหลัก คือ รัฐ (ชนชั้นนำไทย/กบฏไกรรัฐ), กลุ่มทุนข้ามชาติ (Multinational Capital) และกลุ่มทุนชาติ (National Capital) กระทั่งก่อให้เกิดการรวมศูนย์หรือการกระจุกตัวของอำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่คนกลุ่มน้อย (Minority) กลุ่มหนึ่งในสังคม (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2554; Domhoff, 2002)

บริบททางเศรษฐกิจ การเมืองข้างต้นเปรียบเสมือนเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นพร้อมกับความพร้อมของพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทั้งในเรื่องของการทำเลที่ตั้งและการค้นพบก๊าซธรรมชาติในการอ่าวไทย กระทั่งพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำเห็นพ้องต้องกันที่จะขับเคลื่อนโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศในนาม “โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)” โดยโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกได้นำมาซึ่งตัวแบบการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้ภาคอุตสาหกรรมเป็นจักรกล ในการขับเคลื่อนซึ่งเรียกกันในหมู่เทคโนโลยีว่า “ตัวแบบมาปตาฟุด” (Map Ta Phut Model)

ด้วยเหตุที่กระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์แบบทุนนิยมผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาปตาฟุดนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากชนชั้นนำไทยและพันธมิตร กระทั่งทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นไปในลักษณะถูกบังคับให้เกิดจากส่วนกลาง (Forced Industrialization) ประกอบกับอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นก็เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง (Dirty Industry) และในเวลาต่อมาเมื่อมีการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมก็เกิดผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่หลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2549) ด้วยเหตุนี้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรจึงต้องทำงานเชิงความคิดเพื่อสร้างกระบวนการครอบงำ (Dominant) และกดทับ (Subjugation) ปรากฏการณ์บางอย่างเอาไว้ โดยกลยุทธ์ที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรนำมาใช้เพื่อครอบงำและกดทับ ก็คือ การผลิต/สร้างวาทกรรม (Discourse) และพยายามสถาปนาวาทกรรมที่ตนเองผลิต/สร้างขึ้นมาให้มีอำนาจนำหรือครองความเป็นเจ้าเหนือวาทกรรมชุดอื่น ๆ (Hegemony Discourse) กล่าวได้ว่า ในระยะเวลาที่ผ่านมา

พันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำได้ร่วมกันผลิต/สร้างวาทกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรม (Development Discourse) และพัฒนาวาทกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรม (Discourse Development) ไปตามบริบทและเงื่อนไขทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรม (Legitimate) ให้กับกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์แบบทุนนิยมที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นจักรกลในการขับเคลื่อนการสร้างควมมั่งคั่ง

ปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะนั้น ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรได้มีการปฏิบัติการทางความคิดผ่านการครอบงำและกดทับทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายสาธารณะเหล่านั้น โดยหนึ่งในวิธีการเพื่อครอบงำและกดทับ ก็คือ การผลิต/สร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่น่าศึกษาว่าที่ผ่านมาชนชั้นนำไทยและพันธมิตรได้ร่วมกันผลิต/สร้าง/ปฏิบัติการทางวาทกรรมในลักษณะใดบ้าง และผู้กระทำการกลุ่มนี้มีเป้าหมายในการผลิต/สร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมและปฏิบัติการวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร ในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาดตาฟูด
2. เพื่อวิเคราะห์เป้าหมายในการปฏิบัติการทางวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร

แนวคิดทฤษฎี

การศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรครั้งนี้ ผู้เขียนจะประสานแนวคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เข้ากับการศึกษาภาษา การสื่อสารและวาทกรรมของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) เพื่อทำความเข้าใจวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาดตาฟูด

กล่าวได้ว่า การศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของฟูโกต์เป็นการศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความคิดที่สะท้อนผ่านภาษาหรือการสร้างนิยามที่นำไปสู่ปฏิบัติการทางอำนาจเพื่อการครอบงำ (Dominant) กีดกัน (Exclusion) ให้เอกสิทธิ์, ความหมายหรือปฏิบัติการบางอย่างให้เลือนหายไปจากสังคม ดังนั้น ตามทัศนะของฟูโกต์วาทกรรม (ภาษา) จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่นำไปสู่การได้มาซึ่งอำนาจผ่านการครอบงำ (Foucault, 1980; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549; ธีรยุทธ บุญมี, 2551; อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552)

ขณะที่ฮาเบอร์มามีความสนใจปฏิบัติการทางภาษาผ่านการสื่อสาร (Communicative Action) ที่มีความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) ในฐานที่จะเป็นหนทางนำไปสู่สังคมในอุดมคติ ซึ่งผู้คนในสังคมสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและถกเถียงกันอย่างเสรี/มีเหตุมีผลในพื้นที่สาธารณะ (Public Square) ดังนั้นตามทัศนะของฮาเบอร์มาสภาษาก็เปรียบเสมือนเครื่องมือในการปลดปล่อย (Emancipation) มนุษย์เพื่อไปสู่การมีเสรีภาพหรือพัฒนาศักยภาพที่อยู่บนฐานของความเป็นเหตุ เป็นผลภายใต้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Habermas, 1984: 1984a: 1996; กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551)

มโนทัศน์เกี่ยวกับวาทกรรมของฟูโกต์และฮาเบอร์มามีความแตกต่างกันในหลายประเด็นด้วยกัน คือ ประเด็นแรกฟูโกต์ศึกษาวาทกรรมก็เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในสังคมสมัยถูกควบคุม ครอบงำด้วยอำนาจของความรู้และตกอยู่ในเกมของภาษา ขณะที่ฮาเบอร์มาสกลับมองว่ามนุษย์ตกอยู่ในเกมของภาษาและมนุษย์ก็เป็นผู้สร้างภาษาได้เช่นกัน ขณะเดียวกันภาษา การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะนำมาซึ่งการปลดปล่อย และภาษาเป็นปริณทลให้มนุษย์ได้ทดลอง/ฝึกฝนการใช้เสรีภาพทำให้เกิดความเป็นตัวตน (Self), ประเด็นที่สองฟูโกต์เห็นว่าความรู้โดยส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจ ดังนั้นความรู้จึงกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจในการควบคุม ครอบงำผู้คนในสังคมและรักษาระบบแบบเดิมให้ดำรงหรือคงอยู่ แต่ฮาเบอร์มาสกลับมองว่าความรู้มีหลายระดับ (ความรู้เชิงเทคนิค ความรู้เพื่อการตีความ ความรู้เพื่อการวิพากษ์) และไม่จำเป็นต้องเป็นความรู้ที่นำไปสู่การครอบงำ โดยเฉพาะความรู้แบบวิพากษ์จะเป็นเครื่องมือที่ปลดปล่อยมนุษย์ออกจากการครอบงำของสังคม, ประการที่สาม

ในทัศนะของฟูโกต์เขาเห็นว่ามนุษย์ในสังคมแท้จริงไม่มีเสรีภาพ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ถูกควบคุมและบงการด้วยอำนาจสมัยใหม่ กระทั่งนำไปสู่การถูกครอบงำ แต่ทัศนะของฮาเบอร์มาสกลับมองว่ามนุษย์ในสังคมเป็นคนที่มีความรู้ และสามารถที่จะสร้าง/และมีเสรีภาพได้ด้วยการกระทำของตัวมนุษย์, ประเด็นที่ดีเมื่อพิจารณาถึงการวิเคราะห์เหตุผลของฟูโกต์จะพบว่าเขาจำกัดไปที่ความมีเหตุผลในขอบเขตของอาณาบริเวณที่เฉพาะเจาะจงหนึ่ง ๆ เท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อค้นหาชนิดหรือประเภทของเหตุผลที่แตกต่างกันไป ขณะเดียวกัน เหตุผลมีลักษณะสัมพันธ์ไม่ใช่สัมบูรณ์หรือถูกต้องตลอดกาล แต่ฮาเบอร์มาสจะวิเคราะห์ความมีเหตุผลในฐานะกระบวนการกว้าง ๆ ซึ่งควบคุมกำกับสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างเป็นเอกภาพอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การวิเคราะห์เหตุผลในรูปแบบของการเป็นกระบวนการสากลในระดับโลก

แม้ว่าฟูโกต์และฮาเบอร์มาสจะมีความแตกต่างในพื้นฐานความรู้และความเชื่อ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทั้งคู่จะไม่มีมิติสัมพันธ์กันเลย ภายใต้ความแตกต่างก็พบความเหมือนหรือจุดร่วมระหว่างฟูโกต์และฮาเบอร์มาสในหลายมิติด้วยกัน คือ ประการแรก ฟูโกต์กับฮาเบอร์มาสให้ความสำคัญกับการวิพากษ์ (Critique) ประการที่สอง ทั้งคู่ให้ความสำคัญและสนใจกับศักยภาพในการละเมิดและต่อต้าน (Potential for Transgression of or Resistance) ประการที่สาม ฟูโกต์และฮาเบอร์มาสค้นพบเบื้องหลังของความรู้ กระทั่งมีความเห็นเกี่ยวกับความจริงว่าถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้โครงสร้างของภาษา ประการที่สี่ ทั้งคู่พยายามเปิดพื้นที่หรือที่ยืนทางความคิดให้กับผู้คนในสังคม

วิวิธวิทยาในการวิจัย

การศึกษาวาทกรรมครั้งนี้ ผู้เขียนอาศัยวิวิธวิทยาในการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) เป็นจุดเริ่มต้นในการทำ ความเข้าใจวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของกลุ่มพันธมิตรชนชั้นนำ และจะประสานวิวิธวิทยาในการวิเคราะห์วาทกรรมดังกล่าวเข้ากับวิวิธวิทยาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งผู้เขียนเรียกวิวิธวิทยาในรูปแบบนี้ว่า “การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง” วิวิธวิทยาเช่นนี้จะเป็นการผสมผสาน

หลักการที่สำคัญใหญ่ ๆ สองหลักการจากสองฐานคิดเข้าด้วยกัน คือ

1. หลักการข้ามพหุสาขาวิชา (Transdisciplinary Approach) เป็นความพยายามที่จะสลายพรมแดนระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ ภายใต้ความเชื่อที่ว่าสาขาวิชาต่าง ๆ นั้นไม่ได้มีการแบ่งแยกมาตั้งแต่เริ่มต้น ในทางตรงกันข้ามสาขาวิชาต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งสาขาวิชาหนึ่งย่อมมีจุดกำเนิดมาจากสาขาวิชาอื่น หลักการข้ามพหุสาขาวิชาในครั้งนี้จะถูกใช้เพื่อทำให้สาขาวิชาต่าง ๆ เติบโตให้กันและกัน (Disciplinary and Transdisciplinary) ที่เป็นเช่นนั้นเพราะสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ในสังคม ณ ปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อน ทำให้การวิเคราะห์สังคมโดยการใช้อักษรหรือสาขาวิชาเดียวอาจมีข้อจำกัด เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วจำเป็นต้องมีความหลากหลายทางพาราไดม์ (Paradigms) ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

2. หลักการวิภาษวิธี (Dialectic) โดยมีพื้นฐานความเชื่อหรือวิธีการมองโลกและสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การมองว่าสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ทั้งหลายเกี่ยวข้องกันและต่างกำหนดซึ่งกันและกัน ดังนั้นจะเข้าใจปรากฏการณ์หนึ่งได้ก็ต่อเมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ที่ห้อมล้อมด้วย ตัวอย่างของการใช้หลักการวิภาษวิธีในการศึกษาครั้งนี้ เช่น การมองว่า “วาทกรรมก็คือผลผลิตของสังคม เช่นเดียวกับที่สังคมเป็นผลผลิตของวาทกรรม” (Discourse is Socially Constitutive as Well as Socially Shaped) (Fairclough and Wodak, 1997) หรือการมองความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับปฏิบัติการสังคม (Social Practice) เป็นต้น

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลครั้งนี้ ผู้เขียนอาศัยแหล่งข้อมูล 2 แหล่งหลัก ๆ คือ การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึก ดังรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร โดยเฉพาะเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ภายใต้ตัวแบบมาปตาพุดที่ถูกผลิต/สร้างจากรัฐและหน่วยงานรัฐ เช่น แผน, นโยบาย, ระเบียบ, คำสั่ง, รายงานการประชุม, เอกสารทางราชการ, คำโฆษณา

ของรัฐที่ถูกถ่ายทอดตามสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต, คำพิพากษาของศาล เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interviews) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ซึ่งการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เขียนจะทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยหลักการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ทั้งการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation), การเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation) รวมทั้งการเปรียบเทียบจากการใช้แนวคิดหลาย ๆ ชุด (Theory Triangulation)

ผลการศึกษาวิจัย

บทความชิ้นนี้มีเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์วาทกรรม/ปฏิบัติการวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร และส่วนที่สองจะกล่าวถึงเป้าหมายในการปฏิบัติการทางวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วาทกรรม/ปฏิบัติการวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร ในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด

ในกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดนั้น ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรได้มีการทำงานเชิงความคิดผ่านการผลิต/สร้างวาทกรรม (Discourse) และพยายามสถาปनावาทกรรมที่ตนเองสร้างขึ้นให้มีอำนาจนำ หรือครองความเป็นเจ้าเหนือวาทกรรมชุดอื่น ๆ (Hegemony Discourse) โดยกระบวนการสถาปนาความเป็นเจ้าทางวาทกรรมในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดนั้น ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรได้ใช้กลยุทธ์ที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549)

- การทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความก้าวหน้า (Progress) ความศิวิไลซ์ (Civilize) โดยการผูกโยงให้การพัฒนาเป็นเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีตัวชี้วัดความสำเร็จอยู่ที่ความเจริญทางด้านวัตถุโดยเฉพาะความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เช่น การสร้างคำอธิบายการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกและตัวแบบมาบตาพุด ในลักษณะที่ว่าหากมีการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้วจะทำให้พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่, เป็นแหล่งสร้างงานที่สำคัญของประเทศและพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกจะกลายเป็นประตูทางออกให้กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ขณะเดียวกันพื้นที่มาบตาพุดก็จะกลายเป็นแหล่งนิคมอุตสาหกรรมหลักที่ตั้งอยู่ติดกับท่าเรือน้ำลึกสำหรับบริการขนถ่ายสินค้าพร้อมทั้งจะเกิดโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชน ส่วนบริเวณเมืองและชุมชนใกล้เคียงพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น เมืองระยอง จะกลายเป็นศูนย์บริการและฐานการศึกษา วิจัยด้านเทคโนโลยี เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557)

- การทำให้ความรู้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมกลายเป็นความรู้ที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญแบบมืออาชีพ (The Professionalization of Development Knowledge) โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้ผู้เชี่ยวชาญ (Experts) ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหรือชี้แนะการพัฒนา ดังที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรเปิดพื้นที่ให้สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) เข้ามามีบทบาทในการผลิตสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยการกล่าวอ้างถึงประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง หรือสิงคโปร์ ว่าล้วนแล้วแต่ดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก คือ การให้ยุทธศาสตร์เปิดพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลหรือการสร้างท่าเรือน้ำลึก, การสร้างนิคมอุตสาหกรรมเขตอุตสาหกรรม ทั้งอุตสาหกรรมส่งออกและเพื่อการบริโภคในประเทศ กระบวนการทำให้ความรู้ในด้านการพัฒนาเป็นความรู้ที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเช่นนี้นำไปสู่การไม่ยอมรับความรู้ ความคิด ภูมิปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่นหรือการกีดกัน

(Exclusion) ความรู้ ความคิด ภูมิปัญญาให้ออกจากกระบวนการพัฒนาโดยใช้ข้ออ้างที่สำคัญว่าองค์ความรู้ท้องถิ่นเช่นนี้ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ กระทั่งทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรกลายเป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาแต่เพียงผู้เดียว (เสนาะคุณากุล, 2531, หน้า 49; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, หน้า 49-57; Escobar, 1984-85, pp. 387-390)

- การทำให้ปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเรื่องเชิงสถาบัน (The Institutionalization of Development Practice) คือ เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยสถาบันทางเศรษฐกิจเป็นผู้มีบทบาทนำในกระบวนการพัฒนา โดยสถาบันเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นศูนย์รวมขององค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา, ผู้เชี่ยวชาญ, นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางเศรษฐกิจ (Escobar, 1984-85, pp. 388-389) ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลวางบทบาทให้ สภาพัฒนาเป็นผู้วางแผน/ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะงานพัฒนาที่ดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เช่น การพัฒนาชนบท, การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก, การพัฒนาเมืองหลัก รวมทั้งนโยบายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543, หน้า 101) การทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเรื่องเชิงสถาบันหรือการสร้างสถาบันการพัฒนาขึ้นนี้ ก็เพื่อทำให้เห็นว่าการแยกการพัฒนาเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ทางการเมือง และเมื่อผู้คนในสังคมเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ใช่ประเด็นการเมืองในทางตรงกันข้ามกลับเป็นเรื่องในเชิงสถาบันหรือเป็นเรื่องของผู้เชี่ยวชาญแล้วย่อมทำให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในปริมนทลของการพัฒนาเพื่อชี้แนะหรือกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมกลายเป็นเครื่องมือ (Apparatus) ของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรในการขยายอำนาจเข้าไปยังปริมนทลต่าง ๆ ในสังคม (Political Operation of Expanding Bureaucratic State Power) (Ferguson, 1994)

นับตั้งแต่ยุคการก่อรูปการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด คือ ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่าชนชั้นนำไทยและพันธมิตรมีการผลิต/สร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้ นิยาม 3 นิยามใหญ่ ๆ ด้วยกัน โดยนิยามเหล่านี้ผันแปรไปตามสภาพปัญหาและ

บริบททางเศรษฐกิจ สังคมที่ดำรงอยู่ในช่วงเวลาเหล่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมว่าด้วยความโชติช่วงชัชวาล

กล่าวได้ว่าวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมว่าด้วยความโชติช่วงชัชวาลนี้ ชนชั้นนำไทยใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนในสังคมและชุมชนท้องถิ่นเกิดจินตภาพ (Imagination) ถึงแสงสว่างและความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ความคิดโล่ห์ ความมั่งคั่งและความกินดีอยู่ดี เมื่อมีการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากปฏิบัติการที่สำคัญ 3 ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นตามมา คือ (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2558)

- ปฏิบัติการยึดกุมความคิดของผู้คนผ่านการสร้างคำอธิบายให้เห็นถึงประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมใน 2 มิติ คือ มิติแรกเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประเทศซึ่งเป็นปฏิบัติการเพื่อยึดครองความคิดของผู้คนในสังคม โดยการชี้ให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่งทางสังคม (การสร้าง ความโชติช่วงชัชวาลให้กับประเทศ) มิติที่สองเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่นทั้งในรูปของการมีงานทำ, การใช้ก๊าซหุงต้มในราคาถูก, ความเจริญในท้องถิ่นและความเป็นอยู่ของประชาชนจะได้รับการยกระดับขึ้น หรือเป็นปฏิบัติการเพื่อยึดครองความคิดคนในท้องถิ่น (การสร้าง ความโชติช่วงชัชวาลให้กับชุมชนท้องถิ่น)

- ปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อนำไปสู่ความโชติช่วงชัชวาล โดยมีรัฐและกลไกรัฐเป็นผู้นำในการปฏิบัติการผ่านการลงทุนก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเข้ามาของภาคอุตสาหกรรม ดังเช่น การลงทุนก่อสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติแห่งที่ 1, การลงทุนก่อสร้างโรงงานปุ๋ยแห่งชาติ หรือการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทั้งการก่อสร้าง นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและเขตชุมชนใหม่, การก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก มาบตาพุด, โครงการสร้างท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำดอกกรายมายังแหล่งอุตสาหกรรม มาบตาพุด, การสร้างทางรถไฟจากฉะเชิงเทราไปยังนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด, และการตัดถนน เป็นต้น

- การตรึงความคิดของผู้คนผ่านการอธิบายให้เห็นถึงความโชติช่วงชัชวาลทางเศรษฐกิจภายหลังจากการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรม กล่าวคือ

เมื่อดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะหนึ่ง กลไกรัฐก็ได้ใช้กลยุทธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งช่วงชิง (ทางเศรษฐกิจหรือสังคม) ผ่านการสร้างคำอธิบายหรือแสดงหลักฐานถึงความสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น การขยายตัวของตัวเลขทางเศรษฐกิจ, อัตราความเติบโตของตัวเลขทางเศรษฐกิจในจังหวัดระยะของทั้งตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด (Gross Provincial Product : GPP) หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อหัว (Gross Provincial Product; GPP per capita) ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

2. วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้นิยามบรรษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมชุดนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรม กระทั่งประเทศไทยถูกขนานนามว่าเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries: NICs) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการตั้งคำถามถึงประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ชุมชนและผู้คนในท้องถิ่นได้รับ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรต้องผลิต/สร้าง และปฏิบัติการทางวาทกรรมแบบใหม่ขึ้นเพื่อกดทับสภาพปัญหาที่ดำรงอยู่ รวมถึงทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมได้รับการยอมรับจากผู้คนในชุมชนท้องถิ่น กระทั่งในเวลาดังกล่าวเกิดการนำเข้าวาทกรรม 2 ชุด คือ วาทกรรมบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) และวาทกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility) วาทกรรมทั้งสองชุดนี้ถูกใช้เพื่อสื่อความหมายให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการองค์กรที่เน้นในเรื่องความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการแสดงให้เห็นถึงความเป็นหุ้นส่วนในกระบวนการพัฒนา ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนในท้องถิ่น วาทกรรม/ปฏิบัติการทางวาทกรรมบรรษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจนี้ เป็นปฏิบัติการร่วมระหว่างรัฐและทุน ดังปฏิบัติการที่สำคัญต่อไปนี้ (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2558)

- กลุ่มทุน พยายามใช้ภาษาและปฏิบัติการเพื่อแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานของโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งแสดงออกทั้งในรูปของการมีจริยบรรณทางธุรกิจ รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายผ่านการแสดงให้เห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรมคำนึงและปฏิบัติตามข้อกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่กลไกรัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบ เช่น การทำให้เห็นว่ามีการ

ออกแบบโครงสร้างการบริหารงานของบริษัทเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการบรรษัทภิบาล เป็นต้น หรือปฏิบัติการภายใต้นิยามความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ ผ่านความพยายามที่จะทำให้เห็นว่า แม้เป้าหมายสูงสุดในการประกอบธุรกิจของโรงงานอุตสาหกรรมจะมุ่งไปที่ผลกำไรเป็นสำคัญ แต่ผลกำไรที่เกิดขึ้นกับโรงงานอุตสาหกรรมนั้นต้องไม่ใช่ผลกำไรที่เกิดจากการเบียดเบียนสังคมหรือชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปของการดำเนินกิจกรรม/โครงการเพื่อสังคมและชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง หรือมาตรการชดเชยผลประโยชน์ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นทั้งในด้านการเปิดโอกาสให้แรงงานในพื้นที่เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น, การให้สัมปทานรถรับส่งแรงงานแก่ผู้คนในท้องถิ่น, การสนับสนุนในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

- รัฐ (กลไกรัฐ) ทำหน้าที่การันตีความสำเร็จในการปฏิบัติการตามนิยามวาทกรรมบรรษัทภิบาล/ความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับกลุ่มทุน รวมทั้งเป็นผู้ปฏิบัติการที่แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า, การจัดตั้งกองทุนระยองเข้มแข็ง, การจัดตั้งมูลนิธิกองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองมาตาปุดและชุมชนเทศบาลตำบลบ้านฉาง, การสร้างเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งให้กับการดำเนินการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับกลุ่มทุนในพื้นที่มาตาปุด, การปรับปรุงเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมใหม่ ดังเช่นการปรับปรุงและประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น

3. วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้นิยามสีเขียว/ความเป็นสีเขียว (ถูกนำมาใช้ควบคู่กับวาทกรรมบรรษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ) วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมชุดนี้เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์และปัญหามลพิษทั้งทางอากาศ ดิน น้ำ ซึ่งสถานการณ์มลพิษเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ กระทั่งเกิดการชุมนุมประท้วงและการเคลื่อนไหวสังคมหลากหลายรูปแบบประกอบกับการที่สื่อมวลชนและนักวิชาการจากส่วนกลางเริ่มให้ความสำคัญกับปัญหามลพิษมากขึ้น สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่ออุดมการณ์การพัฒนากระแสหลักในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปวาทกรรม

กระทั่งเกิดการผลิต/สร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้นิยามความเป็นสีเขียว วาทกรรมชุดนี้ถูกใช้เพื่อลดทอนข้อเรียกร้องต่าง ๆ โดยการแสดงให้เห็นว่ารัฐและทุนต่างกระตือรือร้นเพื่อแสวงหามาตรการหลากหลายรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้นิยามความเป็นสีเขียวนี้ ถือเป็นอีกปฏิบัติการร่วมระหว่างรัฐและทุน ดังจะเห็นได้จาก (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2558)

- กลุ่มทุนออกมาแสดงให้เห็นถึงการคำนึง, การใส่ใจหรือความจริงจังที่จะป้องกัน/แก้ไขปัญหามลพิษระดับจุลภาค โดยการแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาตรฐานในกระบวนการผลิตผ่านการอธิบายและชี้ให้เห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรมของตนเองไม่ได้ก่อให้เกิดมลพิษเพราะในกระบวนการผลิตมีการปล่อย หรือลดปริมาณของเสียออกสู่ธรรมชาติให้น้อยที่สุด อันเนื่องมาจากการนำเข้าเทคโนโลยี และการบริหารจัดการที่ทันสมัยซึ่งทั่วโลกยอมรับหรือเน้นการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหลากหลายประเภท ไม่เฉพาะแต่การบริหารจัดการภายในองค์กรเท่านั้น กลุ่มทุนเหล่านี้ต่างพยายามอธิบายหรือสื่อสารให้กับผู้คนในสังคมเห็นถึงการทำงานเชิงรุกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในและนอกพื้นที่ที่กลุ่มทุนเหล่านี้เข้าไปลงทุน ดังจะเห็นได้จากการจัดโครงการ/กิจกรรมเพื่อการปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือการร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อนชุมชนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมต้นแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมคุณภาพชีวิตชุมชนทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา เป็นต้น

- รัฐ (กลไกรัฐ) ออกมาแสดงให้เห็นถึงการคำนึง, การใส่ใจหรือความจริงจังที่จะป้องกัน/แก้ไขปัญหามลพิษระดับมหภาค เช่น การเข้ามาแก้ไขปัญหามลพิษของกลไกด่านสิ่งแวดล้อมหรือการที่กลไกด่านสิ่งแวดล้อมออกมายืนยัน/แสดงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ว่าพื้นที่มาบตาพุดไม่มีปัญหามลพิษที่รุนแรงถึงขั้นวิกฤติ เช่นเดียวกันกับกลไกรัฐด้านสาธารณสุขที่ออกมาปฏิบัติการเพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐตระหนักและให้ความสำคัญกับสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดและจังหวัดระยองผ่านทำงานเชิงรุกเพื่อป้องกัน บรรเทาเบาบางปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือกลไกรัฐด้านเศรษฐกิจ เช่น กระทรวงอุตสาหกรรมที่แสวงหารูปแบบการบริหารจัดการแบบใหม่ในลักษณะของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทั่วโลกเพื่อนำมาปรับใช้และให้โรงงานอุตสาหกรรม

ต่าง ๆ นำไปเป็นกรอบในการบริหารจัดการ กระทั่งเกิดเป็นแนวคิดอุตสาหกรรมสีเขียว (Green Industry) หรือการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยที่เป็นผู้นำเข้าแนวคิดอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco-Industry) เป็นต้น

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า ความพยายามทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตร มีอำนาจนำในการพัฒนาอุตสาหกรรมยังกระทำผ่านการผลิต/สร้างสัญญาณ (Signs) บางอย่างขึ้นเพื่อปิดบังอำพรางสภาพปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและพยายามใช้สัญญาณเหล่านี้กระตุ้นให้ผู้คนในสังคมเกิดมายาภาพ (Myth) กระทั่งมองไม่เห็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนา เช่น การที่รัฐและกลไกรัฐออกมาการันตีในการปฏิบัติกรภายใต้วาทกรรมบรรษัทภิบาล/ความรับผิดชอบต่อสังคม/ความเป็นสีเขียวให้แก่กลุ่มทุน ผ่านการมอบรางวัลที่แสดงออกให้เห็นความสำเร็จในการปฏิบัติการของกลุ่มทุนหรือการแสดงสัญญาณเพื่อสะท้อนความคิดสีเขียว/ความเป็นสีเขียวผ่านการออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทุน เป็นต้น ขณะเดียวกันชนชั้นนำไทยและพันธมิตรยังมีการสร้างเทคโนโลยีทางอำนาจ (Technology of Power) เพื่อหนุนเสริมและทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดเป็นไปอย่างราบรื่น รวมทั้งลดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมที่เริ่มตั้งคำถามจากรัฐ/กลไกรัฐ ความพยายามสร้างเทคโนโลยีทางอำนาจนี้เห็นได้จากการสร้างเครื่องมือที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการป้องกันแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอันอาจจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) หรือการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) หรือการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) เป็นต้น กล่าวได้ว่าเครื่องมือนี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ทำให้กลุ่มทุนมีความชอบธรรมในการขยายโรงงานอุตสาหกรรม เพราะกลายเป็นเครื่องการันตีว่าโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นจะไม่มีผลกระทบทั้งทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน

2. เป้าหมายในการปฏิบัติการทางวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร

ความพยายามสถาปนาความเป็นเจ้าทางวาทกรรมเช่นนี้ก่อให้เกิดเป็นวาทกรรมกระแสหลัก (Dominant Discourse) ในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด โดยวาทกรรมกระแสหลักที่เกิดขึ้นจากชนชั้นนำและพันธมิตรถูกใช้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549)

2.1 ทำให้กระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (Reproduction of Ideology) การพัฒนาแบบทุนนิยมเป็นไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงสร้างความแข็งแกร่งให้กับอุดมการณ์กระแสหลัก ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอุดมการณ์การพัฒนาของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรไม่เคยหลุดไปจากกรอบความรู้ว่าด้วยการสร้างความเติบโตให้กับตัวเลขทางเศรษฐกิจเลย ดังนั้นจึงทำให้พวกเขาต้องร่วมกันผลิต/สร้างและปฏิบัติการ ทั้งในรูปของการผลิต/สร้างวาทกรรม, สัญญา หรือสร้างเทคโนโลยีทางอำนาจบางอย่างขึ้นมาเพื่อปิดบังอำพรางไม่ให้ผู้คนในสังคมโดยทั่วไปเห็นถึง เบื้องหลังของอุดมการณ์แบบทุนนิยมหรือลดทอนพลังอำนาจของผู้กระทำที่ไม่เห็นด้วยกับการพัฒนาภายใต้นิยามดังกล่าว

2.2 ครอบงำ ควบคุม ครอบครองความคิดของผู้คน เพื่อทำให้เกิดความชอบธรรมในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังเช่น การใช้วาทกรรมโชติช่วงชัชวาลเป็นเครื่องมือในครอบครองความคิดของผู้คนผ่านการสร้างจินตภาพให้ผู้คนในสังคมเห็นถึงความศิวิไลซ์ ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือการใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการครอบงำความคิดของผู้คนผ่านการอาศัยความแตกต่างระหว่างความรู้ของชนชั้นนำและพันธมิตรที่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมกับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น โดยชนชั้นนำไทยและพันธมิตรอาศัยความรู้แบบวิชาการครอบงำความรู้ของชาวบ้านท้องถิ่นที่อยู่บนฐานของประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวอย่างเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากการครอบงำในเรื่องการจ้างงานในช่วงการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการสร้างวาทกรรมว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำหรือการครอบงำเพื่อแย่งชิงที่ดินในการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่กลุ่มทุนอาศัยความเหนือกว่า

ในด้านข้อมูลเข้ามาครอบงำในกระบวนการเก็งกำไรที่ดินผ่านการสร้างวาทกรรม การเวนคืนที่ดิน กระทั่งทำให้ชาวบ้านตัดสินใจขายที่ดินทำกินให้กับนายทุนกลุ่มต่าง ๆ อันเป็นผลให้นายทุนเหล่านี้สามารถกว้านซื้อที่ดินได้เป็นจำนวนมาก และเกิดการต่อรองเพื่อเก็งกำไรในที่ดิน (สุชาติ กอเข็ม, สัมภาษณ์, 2552; มานะ หอมสุวรรณ, 2552; บุญช่วย ชวนาลุ่ม, 2552)

นอกจากนี้วาทกรรมที่ถูกผลิต/สร้างขึ้นจากชนชั้นนำไทยและพันธมิตรยังถูกใช้เป็นข้ออ้างว่าจะพัฒนาเพื่อประเทศชาติหรือสร้างความมั่งคั่งและความเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศโดยส่วนรวมแต่กลับเกลื่อนกระบวนการสร้างความมั่งคั่งและสะสมทุนของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มน้อยในสังคม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดหากมองในเชิงโครงสร้างแล้วก็จะพบว่าก่อให้เกิดความเติบโตของตัวเลขทางเศรษฐกิจ เช่น การขยายตัวของตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดหรือการขยายตัวของตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อหัว แต่หากมองลึกลงไปถึงผู้กระทำการ กลับพบว่าความมั่งคั่งอันเป็นผลมาจากความเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นกลับตกอยู่ในมือของกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่ม ดังนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาจึงเป็นไปในลักษณะของการกระจุกอยู่ที่ผู้กระทำการบางกลุ่มมากกว่าจะกระจายไปยังคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมและชุมชนท้องถิ่น

2.3 กีดกัน ปิดกั้นวาทกรรมบางประเภท (Procedure of Exclusion) และเบียดขัดความหมายบางอย่างไปอยู่ชายขอบ (Margin) ของสังคม ดังปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรสร้างขึ้นในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อกดทับและปิดกั้น เช่น การอ้างผู้เชี่ยวชาญและข้ออ้างแบบวิทยาศาสตร์เพื่อชี้้นำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม, การสร้างคำอธิบายที่แสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมทั้งในรูปผลประโยชน์ของประเทศ, การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติ, คุณภาพชีวิตของประชาชนจะได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น เช่นเดียวกันกับการทำให้เห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่มาบตาพุดได้รับรองมาตรฐาน มีความเป็นสากล, การกล่าวอ้างว่าไม่ใช่โรงงานอุตสาหกรรมของตนเองเป็นผู้ก่อมลพิษ เพราะมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการป้องกันการปล่อยของเสียของผู้อนุมัติหรือการการลดรูปเหตุผลของชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการพัฒนา

อุตสาหกรรมว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2.4 ทำให้ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรมีอำนาจนำ (Hegemony)

ในการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไป จะเห็นได้ว่าวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรร่วมกันผลิต/สร้างและปฏิบัติการนี้ต่างผูกขาดการปฏิบัติการอยู่ที่รัฐและกลุ่มทุนแทบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมในช่วงแรกที่มีมุ่งเน้นไปที่การสร้างความเติบโตของตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก หรือปฏิบัติการทางวาทกรรมช่วงสองและสามที่มีมุ่งไปที่การกดทับ/ปิดบังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เป็นเช่นนั้นเพราะหากอำนาจนำในการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมถึงอำนาจนำในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตกไปอยู่ในมือของผู้กระทำการกลุ่มอื่น ๆ แล้วทิศทางการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาอาจไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร แน่หนอนว่าหากเกิดปรากฏการณ์เช่นนั้นย่อมกระทบต่ออุดมการณ์การพัฒนากระแสหลัก ตัวอย่างของปฏิบัติการเพื่อสถาปนาอำนาจนำในการพัฒนาอุตสาหกรรมผ่านวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีที่ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรออกมายอมรับถึงสถานการณ์ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในพื้นที่มาบตาพุด (แต่พวกเขาต่างออกมาแสดงข้อมูล เพื่อทำให้เห็นว่าสถานการณ์การดังกล่าวยังไม่รุนแรง และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่) หลังจากนั้นก็จะพยายามสร้างกรอบหรือกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาขึ้นโดยผูกขาดการแก้ไขปัญหาไปทีกลไกรัฐและพยายามอธิบายเพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับ กับมาตรการ/แนวทางในการแก้ปัญหามายได้กรอบที่รัฐสร้างขึ้น เช่น ในแผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ. 2550-2554 ที่มีการวางบทบาทในการแก้ไขปัญหามลพิษไปที่กลไก/หน่วยงานรัฐทั้งในส่วนกลางและระดับภูมิภาคทั้งหมด เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการสร้างอำนาจนำที่ไม่ใช่การใช้อำนาจเพื่อการบังคับ ในทางตรงกันข้ามอำนาจนำกลับเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำการกลุ่มอื่น ๆ ถูกครอบงำและถูกกดทับจากวาทกรรม/ปฏิบัติการทางวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรนั่นเอง

การอภิปรายผล

หากใช้แนวคิดวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) และการศึกษาภาษา การสื่อสารและวาทกรรมของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) เป็นจุดเริ่มต้นในการอภิปรายผลหรือทำความเข้าใจวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตรภายใต้ตัวแบบมาตาคุดแล้วทำให้เห็นว่าภาษาไม่ได้ถูกใช้เพียงเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างบุคคลเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามภาษากลับถูกใช้หรือเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนา ด้วยเหตุที่ภาษาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการตอบสนองของความปรารถนาเช่นนี้ทำให้ภาษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง/สัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่าอำนาจและก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคม

อย่างไรก็ดีแล้วแต่ข้อค้นพบจากภาคสนามก็ทำให้เห็นถึงข้อจำกัดในการศึกษาวาทกรรมของฟูโกต์ และการศึกษาภาษา การสื่อสาร และวาทกรรมของฮาเบอร์มาส ในประเด็นต่อไปนี้

1. การศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของฟูโกต์ไม่ให้ความสำคัญกับบริบทเชิงโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีผลต่อการผลิต/สร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรม ดังจะเห็นได้จากจุดเน้นในการศึกษาวาทกรรมของฟูโกต์ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การผลิต/สร้างหรือตัววาทกรรม (ลักษณะของภาษา/การนิยาม) และปฏิบัติการทางวาทกรรมที่เกิดขึ้น การละเลยบริบทในเชิงโครงสร้างเช่นนี้ทำให้ไม่เห็นถึงสภาพสังคมที่ดำรงอยู่และมีผลต่อวาทกรรมในช่วงเวลานั้น ๆ โดยข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ถูกสร้างและปฏิบัติการนั้นลื่นไหลและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมหรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของการพัฒนาอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันการศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมของฟูโกต์ ให้น้ำหนักในการศึกษาไปที่ภาษาและปฏิบัติการภายใต้ภาษา (นิยาม) ที่ก่อให้เกิดการบงการ/ครอบงำเป็นด้านหลัก ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ฟูโกต์มองข้ามกระบวนการครอบงำด้วยวิธีการอื่น ๆ ที่ไม่กระทำผ่านภาษา

2. การศึกษาภาษา การสื่อสารและวาทกรรมของฮาเบอร์มาสนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า แม้ฮาเบอร์มาสจะประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ให้เห็นว่า

ภาษาและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การปลดปล่อยมวลมนุษยชาติหรือทำให้สังคมก้าวเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ (สังคมที่มีเหตุผลและเสรีภาพ) แต่การศึกษาภาษาและการสื่อสารของฮาเบอร์มาสนั้นผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ฮาเบอร์มาสได้ละเลยหรือไม่ให้ความสนใจกับประเด็นอำนาจ (Power) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจเท่าที่ควร แม้ว่าฮาเบอร์มาสจะยอมรับเรื่องการดำรงของอำนาจหรือยอมรับว่าอำนาจดำรงอยู่ในสังคม แต่เขากลับไม่เอาอำนาจหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา ดังนั้นการทำความเข้าใจวาทกรรมในพื้นที่สาธารณะโดยการจัดวางอำนาจให้อยู่นอกกรอบการวิเคราะห์เช่นนี้จึงมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมภายใต้ตัวแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด ที่เป็นเช่นนั้นเพราะปรากฏการณ์ในพื้นที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอำนาจเข้ามาแทรกแซงและทำให้ความเป็นเหตุเป็นผลในการสื่อสาร (Communicative Rationality) นั้นเกิดการบิดเบี้ยว/บิดเบือน/ไร้ความหมาย กระทั่งความเป็นเหตุเป็นผลในการสื่อสารกลายเป็นเพียงโวหารที่สวยหู (Rhetoric) หรือทำให้ความเป็นเหตุเป็นผลกลายเป็นการอธิบายให้ฟังดูมีเหตุผล และมีการใช้ความเป็นเหตุเป็นผลเป็นเครื่องมือในการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกบางอย่าง หรือบางครั้งอำนาจก็มีผลต่อการกำหนดว่าอะไรเป็นความจริงหรืออะไรคือความเป็นเหตุเป็นผล

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้สถานการณ์และสภาพปัญหาที่ดำรงอยู่ในพื้นที่มาบตาพุดได้รับการแก้ไข ชนชั้นนำไทยและพันธมิตรจำเป็นต้องเปิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ภายใต้บริบทของสังคมไทย คือ พื้นที่สาธารณะจะต้องเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมทุกภาคส่วนทั้งรัฐและประชาสังคมได้มีโอกาสเข้ามานั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกันอย่างอิสระ เปิดเผยมโนทัศน์ของการ “จับเข่า แล้วทุกซ์” และแสวงหาทางออก

ร่วมกัน” ไม่ใช่การถกเถียงที่ใช้เหตุผลหักล้างเหตุผลเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกัน (Win-Win Solution) บนพื้นฐานความยุติธรรมทางสังคม (Social Fairness)

2. กระบวนการพัฒนา (ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือการพัฒนาในบริบทใดหรือพื้นที่ใดก็ตาม) รัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายสาธารณะจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเป้าหมายและวิธีการของการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนานั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมิติประวัติศาสตร์สังคม บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านี้ที่กระบวนการพัฒนาจะถูกนำเข้าไปยังพื้นที่เหล่านั้น ทั้งนี้เพราะบทเรียนจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้แบบมาบตาพุด สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่ารัฐและกลไกรัฐนิยมการพัฒนาไปที่มิติเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว กระทั่งเพิกเฉยต่อมิติ ทางสังคม วัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ทำให้กระบวนการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านี้

3. ตัวแบบมาบตาพุด คือ ภาพสะท้อนความล้มเหลวของอุดมการณ์การพัฒนากระแสหลักภายใต้กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมนิยมแบบตะวันตก (Western Industrialism) ที่มีจุดมุ่งหมายไปที่การสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัญหาล้างแฉะที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนท้องถิ่น แม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดปัญหามากมาย แต่ในสภาพความเป็นจริงของพื้นที่มาบตาพุดก็ไม่สามารถที่จะแยกโรงงานอุตสาหกรรมออกจากชุมชนท้องถิ่นได้ ดังนั้นเพื่อให้โรงงานอุตสาหกรรมสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเป็นสุข (Coexistence) และเกิดความยุติธรรมทางสังคม จำเป็นต้องทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาอยู่ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม (โดยเฉพาะการตัดสินใจ) อย่างแท้จริง (Participatory Development) ทั้งในรูปของการมีส่วนร่วมในช่วงของการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม/ระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรม การตรวจสอบ แก้ไขปัญหาหรือให้คุณให้โทษแก่โรงงานอุตสาหกรรมที่ละเมิดข้อตกลง

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2558). **ปฏิบัติการและการต่อสู้ทางวาทกรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรม: ศึกษากรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาตาฟุต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2549). **การจัดทำผังพิสัยการวิจัยระบบสุขภาพกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก**. ชลบุรี: ศูนย์จัดการงานวิจัยระบบสุขภาพภาคตะวันออก (ศวรส.อ) มหาวิทยาลัยบูรพา, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น = Development discourse**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). **มิเชล ฟูโกต์ = Michel Foucault**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2552). **โครงสร้างอำนาจ การกระจุกตัวของความมั่งคั่งและความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ความคิดคำนึงทางแนวคิดทฤษฎี**. เอกสารประกอบการบรรยายการวิจัยโครงสร้างอำนาจ วันที่ 12 พฤษภาคม 2552 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2546). **เศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ซิลด์เวอร์ม.
- เสนาะ อุณากร. (2531). **ยุทธศาสตร์การพัฒนา: อดีต ปัจจุบัน อนาคต กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา**. กรุงเทพฯ: กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). **5 ทศวรรษสภาพัฒน์**. มปท.

- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529**. วันที่ค้นข้อมูล 20 กุมภาพันธ์ 2550, เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). **คิดอย่างมิเชล ฟูกูต์ คิดอย่างวิพากษ์ : จากวาทกรรมของอับดุลคัลถึงจุดเปลี่ยนของอดีต**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Domhoff, William. (2002). **Who Rules America : power and politics**. Fourth Edition. New York: McGraw-Hill.
- Escobar, Arturo. (1984-85). **Discourse and Power in Development: Michel Foucault and the Relevance of His Work to the Third World**. "Alternative X" (Winter).
- Fairclough, N. and Wodak, R. (1997). 'Critical Discourse Analysis'. In: Introduction to Discourse Analysis. In van Dijk, T.A. (ed.). **Discourse as social interaction**. London: Sage.
- Ferguson, James. (1994). **The Anti-politics Machine: "Development," Depoliticization, and Bureaucratic Power in Lesitho**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Habermas, Jurgen. (1984). **Theory of Communicative Action Volume One: Reason and the Rationalization of Society**. Translated by Thomas A. McCarthy. Boston: Beacon Press.
- _____. (1984a). **Theory of Communicative Action Volume Two: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason**. Translated by Thomas A. McCarthy. Boston: Beacon Press.
- _____. (1996). **Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy**. Translated by William Rehg. Boston: The MIT Press.
- Foucault, Michel. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writing 1972-1977**. New York: The Harvester Press.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

บุญช่วย ชาวนาลุ่ม. (2552, 18 พฤศจิกายน). รองประธานชุมชนมาบชะลูุด.
สัมภาษณ์.

มานะ หอมสุวรรณ. (2552, 7 ธันวาคม). ประธานชุมชนบ้านล่าง. สัมภาษณ์.

สุชาติ กอเต็ม. (2552, 2 ธันวาคม). ประธานชุมชนอิสลาม. สัมภาษณ์.